

Сергій М. Макаренко, Анна В. Шкворченко, Олександр М. Панасенко
**УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ ПЛАНУВАННЯ ПОТРЕБИ
ТА ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ:
НА ПРИКЛАДІ РИНКУ ЖИТЛА**

У статті проведено аналіз рівня купівельної спроможності населення в будівельній галузі. Визначено прогнозований обсяг попиту на житло в новобудовах Херсонської області. Досліджено особливості купівельної спроможності населення ЄС при купівлі житла в елітних регіонах. Обґрунтовано доцільність та вимоги щодо використання фінансового лізингу при купівлі та оренді житла.

Ключові слова: середньомісячна заробітна плата; будівельна галузь; попит на житло; купівельна спроможність; молодіжне житлове будівництво; фінансовий лізинг.

Форм. 3. Літ. 12.

Сергей Н. Макаренко, Анна В. Шкворченко, Александр Н. Панасенко
**СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРОЦЕССОВ ПЛАНИРОВАНИЯ
ПОТРЕБНОСТИ И ФОРМИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННЫХ
РЕСУРСОВ: НА ПРИМЕРЕ РЫНКА ЖИЛЬЯ**

В статье проведен анализ уровня покупательной способности населения в строительной отрасли. Определен прогнозируемый объем спроса на жилье в новостройках Херсонской области. Исследованы особенности покупательской способности населения ЕС при покупке жилья в элитных регионах. Обоснована целесообразность и требования к использованию финансового лизинга при покупке и аренде жилья.

Ключевые слова: среднемесячная заработная плата; строительная отрасль; спрос на жилье; покупательная способность; молодежное жилищное строительство; финансовый лизинг.

Serhii M. Makarenko¹, Anna V. Shkvorchenko², Oleksandr M. Panasenko³
**IMPROVING THE PROCESSES OF PLANNING
AND FORMATION OF INVESTMENT RESOURCES:
HOUSING REAL ESTATE MARKET CASE STUDY**

The article analyzes the purchasing capacity of population within the construction sector. The forecasted volume of demand for housing in new buildings of the Kherson region is determined. Peculiarities of purchasing power of the EU population purchase of elite housing are explored. Expediency and requirements to financial leasing specifically for the housing sector are grounded.

Keywords: average monthly salary; building sector; demand for housing; purchasing power; youth housing, financial leasing.

Peer-reviewed, approved and placed: 10.05.2017.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарської діяльності однією з найважливіших складових успішного ведення бізнесу є визначення обґрун-

¹ Kherson State University, Ukraine.

² Kherson State University, Ukraine.

³ Kherson State University, Ukraine.

тованої потреби потенційної групи споживачів у вказаній продукції, роботах, послугах. Проведення відповідних досліджень ускладнюється наявністю вагової частини “тіньового” ринку, внаслідок чого мінімізуються не лише реальні доходи працездатного населення, а й обсяги відрахувань податків та зборів до бюджетів всіх рівнів.

Тенденції останніх років вказують на суттєвий дисбаланс між обсягами виконаних будівельних робіт та купівельною спроможністю потенційних споживачів, внаслідок чого будуються та вводяться в експлуатацію будівлі, що відповідають європейським стандартам, проте за ціновим діапазоном є неконкурентоспроможними на відповідних вітчизняних ринках збуту. Незважаючи на сприяння органів державної влади та місцевого самоврядування щодо стимулювання попиту та забезпечення соціально незахищеної верстви населення потенційним житлом, обсяги будівництва та введення в експлуатацію житла невинно зменшуються, що призводить не лише до погіршення фінансового стану будівельних підприємств, а й до вивільнення кваліфікованих фахівців будівельної галузі, погіршення їх купівельної спроможності та подальший облік у місцевих центрах зайнятості.

У сучасних умовах ведення бізнесу органи державної влади та місцевого самоврядування спільно з представниками суб'єктів господарювання усіх форм власності зацікавлені в удосконаленні процесів планування потреби та формування інвестиційних ресурсів. Зазначене дозволить вже на початковому етапі визначити оптимальні обсяги виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг з урахуванням потреб та купівельної спроможності потенційної групи споживачів, сформуванню обґрунтований обсяг інвестиційних ресурсів для реалізації проектів та максимізувати конкурентоспроможність продукції, робіт, послуг за критерієм “якість / ціна”.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження специфіки планування потреб та формування інвестиційних ресурсів проводили у своїх аналітичних працях як фахівці органів державної влади (Державна служба статистики України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [4; 5; 7; 9; 10]), громадських організацій [12], так і представники наукової спільноти: Н.М. Олійник [12], Н.А. Тюхтенко [12].

Так, І.М. Новак, Ю.В. Новак, М.О. Гоменюк [8] запропонували особисте бачення взаємозв'язку загальної державної стратегії розвитку з інвестиційними стратегіями держави, галузі, суб'єкта господарювання. Ці автори увагу акцентували на тому, що інвестиційна стратегія держави являє собою системну концепцію, яка визначає і направляє розвиток інвестиційної діяльності галузей економіки; сутністю інвестиційної стратегії є забезпечення фінансування всіх інших стратегій, програм та пріоритетів, що свідчить про її основоположне значення. Проте, враховуючи сучасну обмеженість джерел фінансування, авторами не розроблено механізмів обґрунтування доцільності капіталовкладення та державної підтримки саме в запропонованій галузі в порівнянні з іншими видами економічної діяльності, що може ускладнити процес залучення іноземного капіталу для створення спільного бізнесу з вітчизняними товаровиробниками.

У роботі [6] автори здійснили аналіз підходів до стратегічного управління підприємством і виділили основні етапи його реалізації. Розроблена класифі-

кація та визначені етапи стали основою формування авторської карти стратегічного управління розвитком підприємства, що передбачає погляд на підприємство та процес управління ним з різних позицій – в залежності від підходів до управління. Проте в роботі відсутній механізм визначення головних інструментів стратегічного управління в залежності від етапів реалізації та поглядів, на яких воно базується, що не дозволяє провести його повноцінну адаптацію до сучасних умов ведення бізнесу.

Таким чином, незважаючи на вагомий напруження, залишаються проблеми, що потребують додаткового наукового аналізу, особливо щодо удосконалення процесів планування потреби та формування інвестиційних ресурсів.

Метою дослідження є розробка концептуальних засад і практичних рекомендацій щодо вдосконалення процесів планування потреби та формування інвестиційних ресурсів з подальшим внесенням змін та удосконаленням діючих нормативно-правових актів.

Основні результати дослідження. Купівельна спроможність населення України протягом останніх років суттєво погіршилася, що насамперед негативно відобразилося на купівлі товарів довгострокового користування, до яких відноситься придбання житла та автотранспортних засобів. Так, у 2016 р. в Україні прийнято в експлуатацію 9,4 млн кв. м. загальної площі житла, що на 15,2% менше в порівнянні з 2015 р. та на 5,8% менше в порівнянні з 2013 р. У тому числі, за рахунок коштів державного бюджету в 2016 р. було прийнято в експлуатацію лише 30,3 тис. кв. м. загальної площі (0,3% від загального обсягу), що на 42,3% менше у порівнянні з 2015 р. Кількість сімей та однаків, які одержали житло за рахунок фінансової підтримки з боку органів державної влади з кожним роком неупинно скорочувалася і за підсумками 2015 р. склала лише 3 тис. проти 20 тис. у 2005 р., 11 тис. у 2010 р. та 6 тис. у 2013 році [8]. Як наслідок, враховуючи наявну негативну тенденцію, звітування за даним показником у 2016 р. скасовано відповідно до наказу Державної служби статистики України від 11 серпня 2015 р. № 185 [1].

В економічно відсталих областях ситуація в будівельній галузі ще гірша. Так, в Херсонській області загальний обсяг введеного в експлуатацію житла у 2016 р. склав лише 0,9% від загального обсягу в країні, або 82,1 тис. кв. м., що на 27,3% менше в порівнянні з 2015 р., у 2,3 раза – в порівнянні з 2013 р. та в 2,8 раза – в порівнянні з 2008 р. [10]. Зазначене пов'язане передусім із погіршенням платоспроможності місцевого населення. За оптимістичними розрахунками, використовуючи офіційні дані Державної служби статистики індекс, реальної заробітної плати в 2016 р. склав лише 81,3% у порівнянні з 2013 роком [7]. Враховуючи, що вартість житла в новобудовах прив'язана до курсу іноземних валют (переважно до дол. США), то при зростанні середньомісячної заробітної плати в 2016 р. на 58,7% в порівнянні з 2013 р. знецінення гривни відбулося в 3,2 раза.

Також погіршення ситуації в будівельній галузі пов'язане з отриманням Херсонською областю статусу прикордонної зони з анексованим АР Крим і, як наслідок, погіршенням інвестиційної привабливості з боку потенційних забудовників. Зазначене підтверджується тим, що у 2016 р. в економіку Херсонської області іноземними інвесторами було вкладено лише 2,6 млн дол.

США прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) проти 33,5 млн у 2015 році [9].

Разом з тим, проведені дослідження попиту на житловому ринку свідчать про його незадоволеність наявною пропозицією. Виходячи з того, що на людину для забезпечення її нормальних умов фізіологічного та інтелектуального розвитку в середньому передбачається 21 кв. м. житла [3], а також для сім'ї – додатково 20 кв. м., то із статистичного розрахунку 2,58 особи в одній родині, мінімальна потреба у житловому фонді Херсонської області складає щонайменше 30,3 млн кв. м. ($\frac{1052525}{2,58} \times 20 + 1052525 \times 21$), в той час як загальна площа житлових приміщень в регіоні станом на 01 січня 2016 р. складала лише 25,5 млн кв. м., у тому числі житлової – 16,8 млн кв. м. [4]. І це не враховуючи той факт, що в сільській місцевості, враховуючи дешевизну земельних ділянок, стандарти житла в розрахунку на особу та сім'ю взагалі є набагато більшими.

Побудова дієвої та обґрунтованої моделі прогнозування попиту на житло також ускладнюється наявністю “тіньового” сектору економіки, особливо серед заможної групи населення – потенційної групи споживачів. Для прогнозування обсягів попиту на новобудови на прикладі будівельних підприємств Херсонської області необхідно щонайменше використовувати множинну лінійну регресію типу (1):

$$X_0 = A_0 + A_1 \times X_1 + A_2 \times X_2, \quad (1)$$

де X_0 – обсяг попиту, кв. м.; X_1 – середня ціна 1 кв. м., грн; X_2 – рівень середньомісячного доходу населення даної місцевості, грн; A_0, A_1, A_2 – коефіцієнти.

При використанні статистичних та аналітичних даних за 2010–2016 роки було встановлено, що функція попиту на житло має такий вигляд (2):

$$X_0 = 279745,4 - 32,96966 \times X_1 + 71,65343 \times X_2 \quad (2)$$

Враховуючи, що з 01 січня 2017 р. відбулося зростання мінімальної заробітної плати до 3200 грн, прогнозований розмір заробітної плати в 2017 р. на Херсонщині складатиме біля 5300 грн. Розрахунковий середньорічний рівень цін за кв. метр житла складатиме 16000 грн. Отже, прогнозований обсяг попиту на житло становитиме (3):

$$X_0 = 279745,4 - 32,96966 \times 16000 + 71,65343 \times 5300 = 131994,0 \text{ (кв. метрів)}. \quad (3)$$

Для визначення ступеня достовірності зробленого прогнозу проаналізовано зв'язок між показниками з метою відсіву несуттєвих факторів впливу. Отримані розрахунки коефіцієнту кореляції свідчать, що зв'язок між X_0 та X_1 вважається високим (-0,8381), між X_0 та X_2 – вище середнього (-0,74845). Отже, враховуючи отримані результати можемо стверджувати про достовірність проведених розрахунків. Проте виникають деякі питання щодо достовірності даних стосовно показника X_2 , оскільки його зростання призводить до зменшення результативного показника, тобто зростання середньомісячної заробітної плати призводить до зниження попиту на житло в новобудовах, що

суперечить дійсності. Зазначене пов'язане з наявністю тіньових доходів у потенційної групи споживачів, що суттєво ускладнює процеси визначення оптимальних обсягів та якості продукції будівництва в залежності від потреб та купівельної спроможності потенційних споживачів. Житло в новобудовах не відноситься до товарів першої необхідності, його потенційними покупцями є заможні громадяни, які в сучасних реаліях розвитку економіки та внесення змін у чинне законодавство стосовно механізму відрахувань Єдиного соціального внеску до Пенсійного фонду України в більшості випадків отримують додатковий тіньовий дохід.

Використовуючи методику, отриману в результаті проведених досліджень авторами [12], було встановлено, що коефіцієнт тінзації доходів серед заможних громадян Херсонської області, які є потенційними покупцями на ринку новобудов, складає від 2,1 до 9,0 разів. Враховуючи, що за дослідженнями закордонних вчених, Україна займає одне з лідируючих місць у світі за рівнем корупції, то при визначенні середнього коригуючого коефіцієнта можемо умовно вважати, що серед покупців житла в новому будівельному фонді 40% офіційно отримують заробітну плату в розмірі мінімальної, інші 60% є сумлінними платниками податків. Отже, коригуючий коефіцієнт дорівнює 2,25.

Враховуючи, що середньомісячна заробітна плата в Херсонській області за підсумками січня-лютого 2017 р. складає 4986 грн, то дохід потенційної групи покупців житла складатиме біля 11,2 тис. грн за місяць. Відповідно до загальноприйнятих стандартів вартість житла в новобудові для потенційного споживача не повинна перевищувати 24 середньомісячних заробітних плат. Тобто, для родини, що потребує в середньому 74,2 кв. м. вартість житла не повинна перевищувати 270 тис. грн. Проте, за прогнозними цінами 2017 р. на вказані гроші в м. Херсоні можна буде максимум придбати житло загальною площею 17 кв. м., що у 4,4 раза менше, ніж передбачено нормативами.

Водночас спостерігається негативна тенденція відтоку капіталу заможних громадян України за кордон, у т. ч. для купівлі елітного житла в провідних країнах ЄС. І це не враховуючи той факт, що співвідношення вартості елітного житла та розміру середньомісячної заробітної плати в деяких регіонах ЄС має ще гіршу ситуацію, ніж в Україні. Так, вартість 1 кв. м. житла в м. Відень (Австрія) в елітному районі біля ринку Кольмаркт складає 17 тис. євро. Відповідно до загальноприйнятих стандартів за 24 середньомісячних заробітних плат громадянин Австрії зможе придбати лише 5,3 кв. м. житла ($\frac{24 \times 3729,41}{17000}$). Подібна ситуація простежується й в елітних районах м. Париж (Франція) – 6,1 кв. м. ($\frac{24 \times 3831,29}{15000}$), м. Амстердам (Нідерланди) – 9,7 кв. м. ($\frac{24 \times 4030,08}{10000}$), м. Прага (Чехія) – 6,7 кв. м. ($\frac{24 \times 1121,17}{4000}$), м. Варшава (Польща) – 7,3 кв. м. ($\frac{24 \times 1066,67}{3500}$). Навіть за умови купівлі житла найнижчої вартості у вказаних містах можна придбати лише: в м. Відень (Австрія) – 9,9 кв. м., м. Париж (Франція) – 13,1 кв. м., м. Амстердам (Нідерланди) – 24,2 кв. м., м. Прага (Чехія) – 13,5 кв. м., м. Варшава (Польща) – 12,8 кв. м.

Результати проведених досліджень свідчать, що з метою утримання кваліфікованих кадрів в Україні та мінімізації відтоку капіталу закордон, необхідно заручитися підтримкою органів державної влади спільно з органами місцевого самоврядування та розробити дієвий механізм підтримки населення, перш за все молодих родин, для поліпшення житлових умов.

Постановою Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2000 р. № 1604 було затверджено Статут Державної спеціалізованої фінансової установи “Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву” [2]. Серед пріоритетних завдань діяльності вказаного Фонду передбачено розробку нових фінансово-кредитних програм, спрямованих на розв’язання житлових проблем молоді та інших верств населення.

Також в Україні діє Державна програма забезпечення молоді житлом на 2013–2017 рр., затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 24 жовтня 2012 р. № 967 [3]. Відповідно до вказаної Програми прогнози обсяги фінансування в 2017 р. складатимуть 722,8 млн грн з Державного бюджету України та 361,4 млн грн з місцевих бюджетів. Загальна кількість сімей та одиноких молодих громадян, яким заплановано надання компенсацій відсоткових ставок кредитів комерційних банків у 2017 р. повинна скласти 500. Проте навіть за прогнозними розрахунками розробників Програми потребують поліпшення житлових умов у 2017 р. 3697 сімей з отриманням квартир середньою площею 62,5 кв. м.

Тому цікавим є не лише запровадження нових технологій та проектів будівництва новобудов з використанням монолітно-каркасного методу, а й запровадження нових форм кредитування та стимулювання з боку органів влади. Економічно обґрунтованим в країнах ЄС є фінансовий лізинг, відповідно до якого потенційний клієнт особисто визначає найкращий за критерієм “якість / ціна” об’єкт нерухомості, після чого визначена банківська установа його викуповує та надає на умовах лізингу в користування вказаній особі. Зазначений варіант фінансування є дуже актуальним, особливо для осіб, які за специфікою своєї діяльності періодично змінюють місце проживання. Проте необхідно забезпечити розробку відповідної нормативно-правової бази, яка сприятиме усуненню можливих зловживань з боку несумлінних орендарів та власників житла. На прикладі Херсонської області потенційними клієнтами даної послуги можуть стати працівники прикордонних військ, а отже сприяння та порука у даній справі повинні надходити, в першу чергу, з боку органів державної влади.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати проведеного дослідження свідчать, що, враховуючи сучасні вимоги ринку, діючий механізм планування потреби та стимулювання попиту на житло потребує внесення відповідних коректив. Для побудови достовірних прогнозів попиту на житло потрібно відкоригувати не лише механізм компенсацій з боку органів державної влади та місцевого самоврядування, а й стимулювати юридичних і фізичних осіб щодо виведення усієї сукупності доходів із “тіні” з метою більш точного визначення рівня платоспроможності потенційної групи споживачів та рівня якості майбутніх будівельних послуг.

Також потребує подальшого дослідження механізм удосконалення фінансової підтримки осіб, що потребують поліпшення житлових умов та проходять державну службу в прикордонних регіонах.

1. Про затвердження Державної програми забезпечення молоді житлом на 2013–2017 роки»: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 жовтня 2012 року № 967 // zakon.rada.gov.ua.

Pro zatverdzhennia Derzhavnoi prohramy zabezpechennia molodi zhytlovu na 2013–2017 roky»: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24 zhovtnia 2012 roku № 967 // zakon.rada.gov.ua.

2. Питання Державної спеціалізованої фінансової установи “Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву”: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2000 року № 1604 // zakon.rada.gov.ua.

Pytannia Derzhavnoi spetsializovanoi finansovoi ustanovy “Derzhavnyi fond spriannia molodizhnomu zhytlovomu budivnytstvu”: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 26 zhovtnia 2000 roku № 1604 // zakon.rada.gov.ua.

3. Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Державного комітету статистики України від 07 липня 2009 року № 235 “Про затвердження форм державних статистичних спостережень зі статистики нерухомості»: Наказ Державної служби статистики України від 11 серпня 2015 року № 185 // www.ukrstat.gov.ua.

Pro vyznannia takim, shcho vtratyv chynnist, nakazu Derzhavnoho komitetu statystyky Ukrainy vid 07 lypnia 2009 roku № 235 “Pro zatverdzhennia form derzhavnykh statystychnykh sposterezen z statystyky nerukhomosti»: Nakaz Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy vid 11 serpnia 2015 roku № 185 // www.ukrstat.gov.ua.

4. Житловий фонд на 1 січня 2016 року. Експрес-випуск від 29.06.2016 № 184/0/05.5вн-16 / Державна служба статистики України // ukrstat.gov.ua.

Zhytlovyi fond na 1 sichnia 2016 roku. Ekspres-vypusk vid 29.06.2016 № 184/0/05.5vн-16 / Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy // ukrstat.gov.ua.

5. Звіти про використання бюджетних коштів / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL // www.me.gov.ua (дата звернення: 25.04.2017).

Zvity pro vykorystannia biudzhetykh koshtiv / Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy. URL // www.me.gov.ua (data zvernennia: 25.04.2017).

6. *Лляшенко Н.С., Шинупіна Ю.С., Мельник Ю.М.* Формування “системної карти” стратегічного управління розвитком підприємства // Актуальні проблеми економіки, 2017. – № 1 (187). – С. 119–128. *Illiasenko N.S., Shynulina Yu.S., Melnyk Yu.M.* Formuvannia “systemnoi karty” stratehichnoho upravlinnia rozvytkom pidpriemstva // Aktualni problemy ekonomiky, 2017. – № 1 (187). – S. 119–128.

7. Індекси реальної заробітної плати за регіонами, у % до відповідного періоду попереднього року / Державна служба статистики України. URL // ukrstat.gov.ua (дата звернення: 25.04.2017).

Indeksy realnoi zarobitnoi platy za rehionamy, u % do vidpovidnoho periodu poperednoho roku / Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL // ukrstat.gov.ua (data zvernennia: 25.04.2017).

8. *Новак І.М., Новак Ю.В., Гоменюк М.О.* Використання досвіду стратегічного планування при визначенні майбутніх орієнтирів розвитку країни // Актуальні проблеми економіки, 2016. – № 12 (186). – С. 70–80.

Novak I.M., Novak Yu.V., Homeniuk M.O. Vykorystannia dosvidu stratehichnoho planuvannia pry vyznachenni maibutnykh oriientyiv rozvytku krainy // Aktualni problemy ekonomiky, 2016. – № 12 (186). – S. 70–80.

9. Основні показники економічного і соціального розвитку України / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України URL // www.me.gov.ua (дата звернення: 25.04.2017).

Osnovni pokaznyky ekonomichnoho i sotsialnoho rozvytku Ukrainy / Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy URL // www.me.gov.ua (data zvernennia: 25.04.2017).

10. Прийнято в експлуатацію житла у 2016 році. Експрес-випуск від 21.02.2017 № 79/0/03.6вн-17 / Державна служба статистики України. URL // ukrstat.gov.ua (дата звернення: 25.04.2017).

Pryniato v ekspluatatsiiu zhytla u 2016 rotsi. Ekspres-vypusk vid 21.02.2017 № 79/0/03.6vн-17 / Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL // ukrstat.gov.ua (data zvernennia: 25.04.2017).

11. Средние зарплаты в Европе: уровень зарплат по странам Евросоюза, таблицы зарплат в 2016, 2015 году // Рабочий комитет Днепропетровщины // rkd.dp.ua/2016/04/09/srednie-zarplaty-v-evrope-uroven-zar/ (дата звернення: 25.04.2017).

Srednie zarplaty v Evrope: uroven' zarplat po stranam Evrosojuza, tablicy zarplat v 2016, 2015 godu // Rabochiy komitet Dnepropetrovshhiny // rkd.dp.ua/2016/04/09/srednie-zarplaty-v-evrope-uroven-zar/ (data zvernennja: 25.04.2017).

12. *Тюхтенко Н., Макаренко С., Олійник Н.* Об’єктивізація визначення купівельної спроможності споживачів в умовах тіньової економіки // Вісник Київського національного університету імені Т.Шевченка, 2016. – № 4 (181). – С. 36–42.

Tiukhtenko N., Makarenko S., Oliinyk N. Obiektivizatsiia vyznachennia kupivelnoi spromozhnosti spozhyvachiv v umovakh tinovoi ekonomiky // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni T.Shevchenka, 2016. – № 4 (181). – S. 36–42.